

El carrer Castell guarda un munt d'històries comercials, domèstiques i cíviques

A l'indret del campanar d'Isanta (que podeu veure a la foto gran) s'hi celebra, per Carnaval, la famosa penjada del ruc. A l'altra imatge podeu veure la família Sano a la vora dels gegants que, per la seva mediació, van anar a espetegar al Japó després de ser creats al solsoní taller dels Manel Casserras (pare i fill). La família Sano constitueix un exemple d'integració a la vida de Solsona

Ulls de tota mena

Farcit d'aparadors, el mateix carrer Castell és un llamener aparador. S'hi passegen els adolescents en busca de qui sap què. En busca de qui sap quins ulls. Hi ha ulls de tota mena, pel carrer Castell. N'hi ha de tan tafaners com aquells que s'aguaiten les víctimes xopes pel pixar del ruc de Carnaval. Hi compto els meus propis ulls, que miraven, fa uns anys, els riures obliquos de la família de japonesos que, amb jaquetes de mudar, suportaven el xàfec, estoics i amb paciència oriental.

La família Sano parla català, menja solsoní, canta a l'orfeó, fa esport, s'acobla amb les tradicions, acut als concerts. Fa goig de presenciar la forma voluntària i voluntarista com una família es pot integrar en una societat. Santa lliçó japonesa aquesta que en travessar per sota del portal d'Isanta ens ve al cap.

De segur que els Sano també van participar en algun dels actes culturals que s'ha fet a la

plaça de Sant Joan d'ençà que s'ha remodelat. Amb uns quants neguits arquitectònics de massa, tenim nova plaça, i tenint-la nova, la tenim vella, rànica, medieval, barroca, vuit-centista... Que una plaça es fa amb els anys, i ni tan sols una restauració li ha de treure el caràcter que li han donat els seus habitants.

Un solsoní 'avant la lettre'

Ens hem trobat davant del forn de cal Jaumet, i allí, fent-la petar, m'ha vingut al cap que em trobo davant d'un home que és un solsoní autènticament de soca-rel, un solsoní rigorosament ortodox.

Em trobo Antoni Montoya al carrer de la Mare de Déu i junts recorrem els indrets de Solsona en plaent conversa. Si n'és de plaent sentir-lo i veure'l, ritualenc, prosòdic i actor..., orador competent. Passem pels carrers, i a cada façana, a cada barana, troba un motiu on penjar el fil de la memòria seva, viva, prodigiosa

Heus aquí un esplèndid mosaic confegit a base de fotografies de la plaça de Sant Joan

Dalt, a l'esquerra, imatge actual de la plaça després de l'última remodelació de paviment i temple. A la vora apareix una foto que potser s'hauria de datar a principis de segle i en la que es veu una bona colla d'animals estacats a les parets prop de tractants i mossos de bestiar (Arxiu Mas). Sobre aquestes línies observem una plaça de Sant Joan que va existir entre les dues de les imatges superiors (Casa Viladrich)

(i rigorosa, pel semblar meu). A cada racó hi troba un motiu de record. Penja els ulls d'una gàrgola, travessa una teiera amb el pensament, i amb la mà en una roca descarna la història real de Solsona, passant per alt –bonhomíós i diplomàtic: solsoní a la fi– la socarrada política i els errors morals dels seus conciudadans. És savi com una mala cosa, per bé ho negui mentre recorda el mestre Rafart: «que m'explicava una cosa i al cap d'un quart d'hora jo ja no tenia la cosa en el meu record. I ara prou greu que em sap, una tal cosa».

«Els records que en tinc, d'aquesta plaça,

abans de la restauració!». Tracta, la conferència, sobre la plaça de Sant Joan. «Aquest any passat no hi he pogut ser, perquè em trobava ingressat a Manresa, però durant vint anys he viscut els Tres Tombs de la festa de Sant Antoni Abat, que s'escau el 17 de gener per bé que transportin la celebració allí on millor els escau».

Antic traginer i *arrastrador*, en sap un munt de tombs de cavalls i de matxos i mules pel món, igual com per la plaça de Sant Joan.

«El 89 de la passada centúria es va fundar això del pendó. El vell Pellicer, avi dels que hi

Imatge recent de la plaça de Sant Joan

Les obres de remodelació van aixecar una certa polèmica, però a la fi va aparèixer una renovellada plaça, amb les lloses mil·limètricament col·locades i el paviment a un sol nivell. Actuacions d'aquest estil s'han fet a d'altres places d'històrics centres urbans

Tal com recorda molt bé Antoni Montoya, la festa dels Tres Tombs té una rànica tradició a Solsona
 Dalt podeu veure dos moments de la festa. A l'esquerra, el moment dels Tres Tombs, amb el pendonista al capdavant. A la vora, un grup de genets amb els seus cavalls, camí de la vertiginosa cursa d'on sortiran vencedors els cavalls més veloços i els genets més experts (Arxiu Resol)

ha ara, va ser el pendonista, i això el vell Rendé ens ho explicaria prou bé. Era veterinari, el vell Pellicer, i tenia la quadra a prop d'aquí... Però no posis 'veterinari', posa 'menescal'. En català és menescal».

«Quan jo era molt jove, m'estava de mossò a Marcús, aquí baix a Olius, i teníem una mula malalta i l'amo va i em diu: «enganxa la mula a la tartana i vés a buscar el menescal».

—Bé, Joan, digueu-me —jo que li responc—, i qui és el menescal?»

—El veterinari.

«I el veterinari era el Joaquín Fernández, i jo des de Marcús, cap a Solsona a trobar el veterinari. Corria el 1.954».

Porta el tou dels braços tatuat. Vesteix mostatxo i té el pit inflat dels qui tenen fama de legionari (ell mateix no ho ha estat?), i dels qui tenen renom de pinxos i aguerrits.

«Don Joaquín parava a cal Ferrador. Jo que arribo i pregunto al vell Ferrador: «que hi ha el menescal?». «Coi», va respondre el vell, que es deia Ramon Roca i que tenia una veu fonda, fonda.

—Coi. Quina paraula dius, ara.

—Menescal vol dir veterinari; que m'ho ha ensenyat l'amo de Marcús... És que tenim una mula malalta.

I ja tens el vell Ferrador que es treu la patraca i m'invita a fumar d'aquell tabac tan carregat, i jo que faig la cigarreta i ja em poso a estossegar.

—Estàs una mica acollonit, nen —que em diu amb la veu fonda, i ja em treu una copa de Fundador, que era el seu conyac, i em diu—: portes una bona mula.

—Aquesta mula sempre va amb la tartana. De les quatre que hi ha a casa, aquesta no fa res més que viatjar —jo que li responc».

Reposa, el Montoya, entona la veu al do més profund, i diu que aquell era el primer viatge que, jovenàs de quinze anys, feia tot sol amb la mula i la tartana de l'amo de Marcús.

«Que n'hi venia, jo, de content, cap a Solsona, amb la mula i la tartana... I el veterinari va pujar a la tartana i no va tardar a quedar adormit... Parlava sempre en castellà, aquell home fill de Ponferrada, allí per la província de León. Per cert, aquí mateix, en aquesta plaça de Sant Joan, també hi va viure un veterinari. Era de cal Poldo Ramonet, però no exercia, per bé que li tocava de titular. Era l'època de l'alcalde de cal Jaumet del Forn, però, nen, deixem la política... I ràpid, xiss, callem».

Montoya coneix el bestiar pesat. Ha treballat al bosc, ha caminat mil quilòmetres amb els matxos en fila i la bóta plena.

«Els matxos no tenen estudis, però se'ls ha de tractar igual que als humans. S'ha de ser igual que un mestre per ensenyar els animals: s'ha de tenir coneixements. No vol dir que alguna vegada... —fa el gest de qui aixeca la mà per picar—, però, vaja, se'ls ha de comprendre i se'ls ha d'enraonar com a les persones. Igual».

Tornem a la plaça de Sant Pere, tal com es troba actualment, amb les baranes de ferro i el bust de Joan Roure
Abans la placeta de Sant Pere ofería al visitant la visió dels més alts arbres de la vila, una mena d'avets que per Nadal eren il·luminats amb bombetes de colors. Montoya recorda aquests arbres i moltes altres peripècies que se succeïen en aquest indret

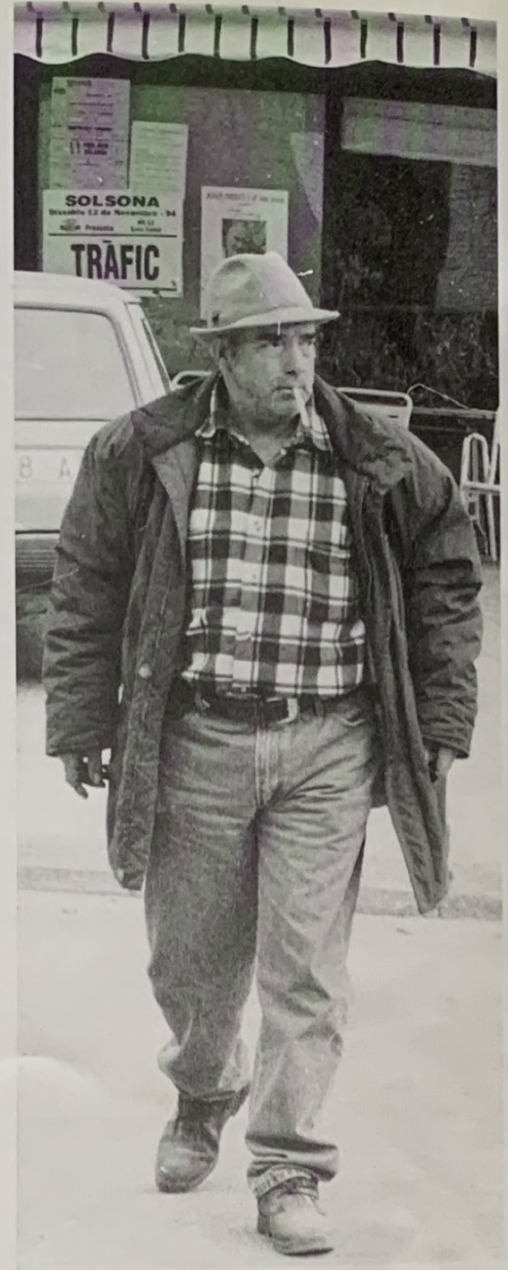
«Jo havia treballat amb un *arrastrador* molt seriós, que li deien el Sant Lleí, i era de sota Busa. Amb ell havíem anat a la fira de Graus, a Salàs i a Organyà. Jo havia portat quatre, cinc i sis matxos, tots en cuada, des d'Organyà fins a dormir a cal Pellicer, tot d'una tirada. Paràvem a menjar als hostals, i a les alforges dúiem llonganissa, formatge, pernil, pa i una bóta. Per al qui no li agradava el vi dúiem una ampolla d'aigua i així que trobàvem una rasa o bé una font, paràvem a avituallar. A algú potser no li agradava el vi, però el *carajillo* el feia tothom, això sí».

Atent a cada passant, empalmant el gest amb el parlar, camina fins la plaça de Sant Pere i saluda a qui-sap-los.

«Hi he vist tantes coses jo, aquí. Hi havia unes baranes de ferro al voltant de la placeta, i un tal Paliu, que era mosso de cal Reig, i que feia les crides, i que era pare de la dona del Nemesio, el picapedrer galleg, ens feia cantar cançons. 'Sant Pere Gallerí, era un gran home...'. Ell al mig i nosaltres, tots, al volt. Ell dirigia perquè ja era prou músic, sí, de la colla dels Rampillaires. Era Rampillaire. Prou que l'havia vist, amb aquella trompa...».

Escorpí, nascut el 1.938, Montoya se sent jove, però es comprèn ficat en el camí inexorable del temps que avença. Tornem a caminar. Coneix el nom de qui va asfaltar cada carrer, i la mà que ho va ordenar, i la data en què es va fer. Coneix per dins les grans cases que mostren pols a les façanes i d'allí dins –dels amagatalls familiars– en sap mil i una històries picants. Solsoní *avant la lettre*, allò de picant que sap, però, s'ho guarda a la punta de la llengua. I mai no ho fa saltar, no senyor. Passem per rera cal Riart i parem a Sant Isidre.

«A Sant Isidre havíem abeurat prou... Aquesta pica té una cosa interessant: la tosca. No és roca, no és formigó. És la tosca que la mateixa aigua fa. Guaita la molsa, que no és molsa de pessebre. Aquesta molsa arrapada al roc no s'ha de treure mai. El xinell sí que s'ha de treure, però la molsa aqueixa, no. Mai. L'aigua i la molsa fan la tosca al raig de l'abeurador. A mi em toca de netejar la font de la plaça de la catedral. I alguna vegada m'han dit que s'ha de treure la tosca... Mai! Jo no la trec mai. Que en vol de temps, l'aigua, per a fer aquesta obra de la naturalesa! Això ho cria la mateixa aigua. De fet, tot ho cria l'aigua: la grava, l'are-

Amb Montoya passem per la Caixa de Catalunya i recordem l'època en què un altre edifici situat aquí mateix allotjava el Dinàmic. A la cantonada superior esquerra tenim l'antic bar Dinàmic (Arxiu Serra) per on van passar tants solsonins. A la resta de fotos tenim el polifacètic Antoni Montoya, que els dies de cada dia treballa d'escombriaire, però que els dies de festa acompanya pubilles i autoritats amb el seu vestit de gala (arxiu Resol). Montoya també és un carnaval·ler autèntic (foto inferior esquerra)

na, els cudadells del riu. És cosa de la naturalesa, aqueixa».

Antoni Montoya és fill de Solsona. Va néixer al carrer del Bou, de pare murcià i de mare de Cuevas de Vera (Almería). Ell, que treballava amb carros, era vidu i ja tenia dues filles al moment de la coneixença. I els pares se li van conèixer a Manresa, però d'allí van anar a Solsona.

Catòlic una gota escèptic o bé una gota intel·ligent («el qui el va veure ja no hi és, el que hi creu no l'ha vist», diu sense esmentar Déu), Montoya seu a les jardineres de monges

i es posa a mirar els arbres del mig de la plaça: «aquests arbres són dins el meu record. Recordo encara el dia que van ser plantats».

I gira cap al carrer Castell, saluda aquest i es palplanta davant l'edifici de la Caixa de Catalunya. «Aquí hi havia el Suís, que era el cafè dels rics; després dit Ateneu, i més tard dit Dinàmic. Al primer pis feien ball. Que ho recordes?», pregunta a un que passa. Segueix i s'atura a una altra façana: «aquí vivia el metge Agustí Solé, que era un metge que tenia angina de pit i que fumava toscans».

Ara entrem al bar Castell per un túnel de

Reprenem el passeig pels carrers antics de Solsona i de Sant Pere anem a Sant Isidre, i d'allí tornem al carrer Castell

Els detalls arquitectònics queden cosits a la memòria de personatges com és ara Antoni Montoya. Festes, fires, proeses o malifetes, queden al record dels bons observadors, estretament lligades a les formes de l'arquitectura popular, a les giragoneses dels carrers, als voladissos i als porticons, a les teulades velles i als balcons

joves. L'autor de l'única tira còmica laica i solsonina ens segueix amb la mirada rera la barra. Aquest Josep Maria Riba ha revolucionat el seu propi bar Castell. Els joves fan cua en aquest bar que havia estat de clientela curta i tirant a vella. El Josep Maria és el pare del 'Pep Mia des de la Comuna', el personatge de còmic que des de les pàgines de 'El Solsonès' va posar a prova l'humor dels polítics de la transició.

Allí dins del bar m'acomio de Montoya, i un altre dia el veuré penjant un enciam a l'escorça d'una vella palmera de Palau, allí on les inclemències de les obres han acabat diposi-

tant les parades de fruita i verdura que ell mateix té el costum –i el treball– d'escombrar cada divendres de mercat.

Com que al bar ja no espero ningú, giro avall i a l'alçada de cal Massana travesso una expedició de *campingueros* amb xandall que deuen anar en busca del pa a cal Jaumet o al forn de Sant Joan.

Travesso la plaça i tinc la temptació de deixar-me caure damunt les lloses més curioses de tota la ciutat. Però abans de fer-ho entro a la barberia Tripliana, per recuperar algunes històries bones de contar.